

Paradigmaverschuiving energie als oplossing voor de huidige vier crises

In 2008 hebben we kennisgemaakt met een financiële crisis die inmiddels aan het overslaan is naar de reële economie, dus hebben we nu ook een economische crisis. En we zaten al met een milieucrisis, onder de aandacht gebracht door de niet aflatende acties van Al Gore en de Europese Commissie, en daaraan gekoppeld weer een energiecrisis met uitzicht op peak-oil en peak-prijzen in de nabije toekomst, ondanks de lage prijs op dit moment. Al met al dus vier crises waarvoor oplossingen gevonden dienen te worden en die zonder twijfel gaan leiden tot onorthodoxe ideeën. Zo deed het Duitse bedrijf Solarworld, actief in zonnecellen en windmolens voor elektriciteitsopwekking, eind november een serieus bod op de Opel tak van het noodlijdende GM die om een miljardeninjectie aan het smeken is bij de Amerikaanse overheid. Het idee was om uitsluitend elektrische en hybride auto's te gaan produceren. De leiding van GM liet weten dat Opel niet te koop is. Niettemin is dit een teken aan de wand en de verwachting is dat er een paradigmaverschuiving aankomt op het gebied van energieverbruik in brede zin en dan in de richting van schone(re) energie.

Tot dusver was schone energie de hype bij investeerders, hoewel de financiële crisis momenteel roet in het eten gooit. Investeerders zijn nu door de crisis wat terughoudend en banken willen eerst hun balansen opgepoetst hebben vanwege hogere solvabiliteitseisen gesteld door toezichthouders. Niettemin wordt de duurzame energiesector snel volwassen en het laat zich aanzien dat de financiële crisis mogelijk alleen maar een korte rimpeling zal zijn in de ontwikkeling van deze sector. De belangrijkste indicator hiervoor is dat economische cycli zich over het algemeen manifesteren over perioden van enkele jaren terwijl de ontwikkelcycli in de energiewereld vaak decennia omvatten. Deze langere cycli zijn qua investering nog redelijk te overzien in een stabiele markt (energie raak je altijd wel kwijt) met navenant lagere risico's.

Onzekerheid is er nog wel over de snelheid waarmee de paradigmaverschuiving met betrekking tot energie zal plaatsvinden. Naarmate er meer in schone energie geïnvesteerd zal worden zal dit mogelijk ten koste gaan van de investeringen in de conventionele energiewereld, je kunt geld immers maar één keer uitgeven. Dit zal ook doorwerken in het geopolitieke speelveld voor energie. Enerzijds wordt tegen olie en gas producerende landen gezegd dat er meer in exploratie en productie geïnvesteerd moet worden omdat 'de wereld' goedkope olie en goedkoop gas wil hebben. Anderzijds wordt telkens benadrukt dat er in schone energie flink geïnvesteerd moet gaan worden om de EU 20/20/20 doelstelling te kunnen halen. En op die manier minder afhankelijk te worden van die olie en gas producerende landen. Vanuit het 'Obama' Amerika zijn ook dergelijke geluiden te horen. Kun je dan verwachten dat men in Rusland en in het Midden Oosten flink gaat investeren en dat dan ook nog tegen een huidige olieprijs van rond de \$35 (eind dec 2008) terwijl deze een half jaar geleden nog \$147 was? De OPEC is niet voor niets recentelijk al twee keer met een productieverlaging gekomen om de olieprijs op te krikken, tot eind december 2008 zonder veel resultaat. Ook hebben we nu een GASPEC met feitelijk dezelfde onderliggende doelstelling: een redelijke prijs voor bodemschatten die je maar één keer kunt verkopen.

Als je daarnaast de technologische ontwikkelingen op het gebied van energie in ogenschouw neemt: elektrische auto's, voorlopig nog hybride maar in 2010 wellicht volledig elektrisch

(met een stekker) met een steeds grotere actieradius, hoger rendement zonnecellen tot wel 40% (nu gangbaar rond 15%), flexibele zonnecellen die makkelijk aan te brengen en goedkoop zijn (maar wel een lager rendement (procent of 6) dus er is meer oppervlak nodig), steeds meer gebruik van aardwarmte met warmtepompen, betere isolatie van woningen en kantoren, spaar- en ledlampen enz, enz. En dat allemaal tegen steeds verder dalende kosten! En het belangrijkste: het toenemend bewustzijn dat we wellicht van het jarenlang gepropageerde groeiscenario afscheid gaan nemen. Altijd blijven groeien is nu eenmaal geen houdbaar (sustainable) scenario. Genoeg moet gewoon een keer genoeg zijn is een devies dat je steeds meer hoort.

In Europa waren we al aardig op weg naar schone energie, en nu met de Obama-administratie in zicht, in Amerika ook dergelijke geluiden naar buiten komen, zou het best zo kunnen zijn dat ontwikkelingen in energieverbruik die paradigmaverschuiving in gaan luiden. Als prettig neveneffect is het denkbaar dat de inspanningen in de energiewereld flink bij gaan dragen aan de oplossing van alle vier de crises:

- De energiecrisis door vermindering van het energieverbruik en meer diversiteit met als effect minder afhankelijkheid van olie en gas producerende landen.
- De milieucrisis door steeds minder milieulast; door enerzijds minder energieverbruik en anderzijds meer gebruik van hernieuwbare bronnen, elektrische auto's, warmtepompen enz.
- De economische crisis door de opkomst van een nieuwe, in potentie zeer grote en op schone energie gebaseerde industrie, waarvan we de voorlopers al hebben gezien in Denemarken (oa. met wind) en Duitsland (oa. met zonne-energie).
- De financiële crisis doordat deze nieuwe industrie weer reële investeringsmogelijkheden met een goed groeipotentieel en stabiel rendement kan bieden; mensen blijven immers altijd energie gebruiken.

Gaat de markt dit nu allemaal voor ons oplossen? Wellicht niet, hier zal behoorlijk wat regulering voor nodig zijn, en zullen overheden, niet alleen de Nederlandse maar Europa samen met de USA, de regie moeten gaan nemen. Zeker nu in de financiële markten is gebleken dat we van marktwerking en zelfregulering toch wel teveel verwacht hebben en nu met de gebakken peren van een viertal crises zitten. Onze premier gaf onlangs in het Financieele Dagblad al aan dat een combinatie van markt en een sterke overheid (zijn versie van het Rijnlandse model) door het kabinet gezien wordt als het model voor de oplossing van de huidige crises. De Nederlandse overheid is al aardig begonnen met bankieren, nu nog een industriepolitiek en een echt consistent milieubeleid met langdurig flankerend stimuleringsbeleid. Weet ik, het klinkt ouderwets die maakbare samenleving, maar wellicht is dit in het zicht van de komende recessie nog zo'n slechte benadering niet. Al met al zal 2009 een zeer interessant jaar worden!!